

*Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

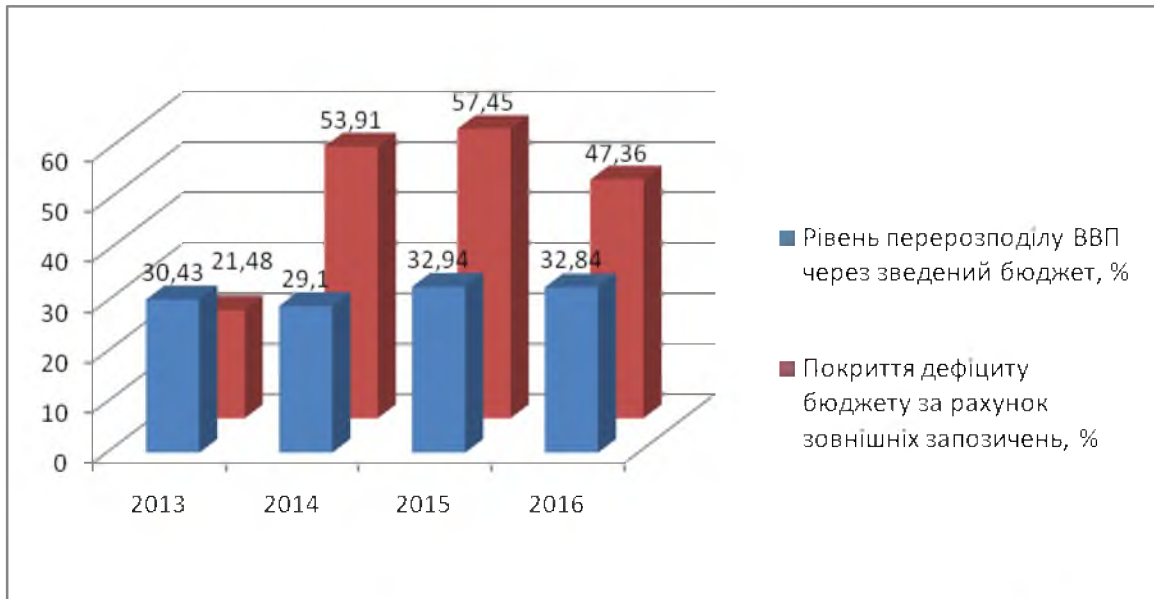
БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У сучасних умовах особливе значення мають процеси гарантування бюджетної безпеки, оскільки її забезпечення є ключовою умовою економічної стабільності в країні. Трансформаційні процеси в бюджетній сфері набувають особливої актуальності в умовах децентралізації, що зумовлює потребу формування відповідних механізмів державного регулювання для подолання впливу негативних факторів та забезпечення економічної безпеки держави.

Численні проблемні питання, що стосуються економічної безпеки держави, висвітлені у працях таких дослідників, як О. Власюк [1], В. Маргасова [2], В. Сенчагов [3] та ін. Серед вітчизняних учених, праці яких відіграють суттєву роль у вивченні проблематики бюджетної системи, відомі І. Луніна [4], К. Павлюк [5] та ін., які зосереджували увагу в основному на проблемах формування міжбюджетних відносин.

Незважаючи на достатній рівень обґрунтованості пропозицій щодо розвитку бюджетної системи, економічної безпеки держави, питання щодо подальших шляхів розвитку механізму забезпечення бюджетної безпеки все ще залишаються далекими від розв'язання, що актуалізує потребу подальших досліджень у цій сфері.

Центральною ланкою дослідження питань бюджетної безпеки є система її забезпечення. Розглядаючи динаміку окремих індикаторів бюджетної безпеки України (рис. 1), звернемо увагу на те, що рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет лише в 2014 р. знаходився нижче межі порогового значення (не більше 30%) і становив 29,1%, у 2015–2016 рр. він перевищував цей показник більш ніж на 10%. Показник відношення дефіциту державного бюджету до ВВП в 2013–2014 рр. значно перевищував порогові значення (не більше 3%), проте у 2015 р. він знизився і в 2016 р. склав 2,94%. За три останні роки покриття дефіциту бюджету за рахунок зовнішніх запозичень знаходиться на рівні 47–57%, що значно перевищує 30% поріг. Отже, більшість основних індикаторів бюджетної безпеки України перебувають на межі порогових значень або значно перевищують їх. Це свідчить про низький рівень бюджетної безпеки в країні, що, зокрема, зумовлює необхідність удосконалення механізму її забезпечення.

Рис. 1. Окремі індикатори бюджетної безпеки України

Джерело: розраховано автором за даними Міністерства фінансів України [6]

У свою чергу, недостатнє розуміння суті інституту, що забезпечує бюджетну безпеку, не дозволяє правильно розробити й упровадити механізм забезпечення бюджетної безпеки, оскільки цей механізм – це не лише сукупність економічних важелів, законодавчих норм і правил, але і структура, або організація фахівців, що реалізують певні технології виконання бюджету за доходами і витратами на усіх рівнях бюджетної системи. Вважаємо, що забезпечення бюджетної безпеки є комплексом заходів державних органів влади та органів місцевого самоврядування щодо виконання бюджетного процесу, що реалізуються системою фінансових інститутів відповідно до нормативних актів і за встановленими принципами.

При цьому законодавча база має забезпечити не лише економічні нормативи виконання державного та місцевих бюджетів, як наприклад: обсяг ВВП, розподіл регулюючих податків, обсяг коштів для виділення трансфертів тощо. Законодавча база повинна забезпечити невідворотність, адресність відповідальності за порушення бюджетного законодавства.

Основним елементом загальної схеми забезпечення економічної безпеки держави має бути механізм, що гарантує реальність довгострокових і короткострокових національних інтересів держави. При цьому необхідно зміцнити єдність системи управління в рішенні стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни, сформувати орган управління, який на науковій основі визначив би обсяги вітчизняних ресурсів [3].

Економічний механізм також є інструментом управління системою з метою досягнення цілей створення та функціонування системи, в першу чергу – системи економічної безпеки держави.

Методи управління формуванням і розвитком таких складних суб'єктів економічної діяльності як фінансові інститути базуються на досить абстрактних уявленнях про них як про організаційно-економічні і фінансові системи в сфері суспільних фінансів. А при описі таких систем як базові використовуються

поняття «господарський механізм», «економічний механізм», «організаційно-економічний механізм», «фінансовий механізм», «ринковий механізм» тощо.

Система бюджетної безпеки передбачає формування механізму її забезпечення в часовому й організаційному просторі в їх єдності, підпорядкованості та взаємозв'язку. Насамперед, необхідне створення умов стану захищеності бюджетної системи, що характеризує дослідження її функціонування в минулому періоді і встановлення її базового, статичного стану на теперішній момент часу.

Наступний етап формування механізму передбачається і з позицій динамічності бюджетної системи, змін її якісних параметрів, показників і очікуваних тенденцій, що відповідає її стану в майбутньому періоді під впливом чинників зростання та розвитку.

Заключний етап формування механізму забезпечення бюджетної безпеки передбачає необхідність мобілізації ресурсів для усунення, нейтралізації до допустимого рівня ризиків і загроз, які існують в теперішній період часу, та розробки активних заходів зі зниження, мінімізації фактичних збитків і втрат. Допустимий рівень ризиків і загроз означає наявність методів, засобів і способів оцінки, виявлення й усунення різних форм і видів небезпек, що існують в певних організаційно-технічних і фінансово-економічних умовах [7, с. 55].

У результаті такого комплексного методологічного підходу до формування механізму забезпечення бюджетної безпеки виявлена трьохмірна їх організаційно-економічна основа, яка повністю зумовлена характеристикою об'єкту безпеки, тобто статичністю, динамічністю і реальністю стану бюджетної системи унаслідок дії внутрішніх і зовнішніх загроз.

Звідси можливе визначення і цілі формування механізму забезпечення бюджетної безпеки – це досягнення стану захищеності, умов розвитку функціонуючої системи і мінімізації її фактичних загроз. При цьому такі поняття, як «умови», «чинники», «захищеність» характеризують економічну безпеку з різних точок зору. Так, умовою є середовище, в якому забезпечується економічна безпека. Чинник виступає причиною економічної безпеки, як з позицій її посилення, так і з погляду її зниження, ослаблення і переходу системи в небезпечний стан [7]. Захищеність характеризує рівень реалізації заходів безпеки і прийнятний в таких умовах ступінь ризику функціонування системи.

З урахуванням розглянутих підходів, і загального змістового значення терміна «механізм», а також виходячи з системного взаємозв'язку його організаційно-економічних елементів, можна дати наступне визначення механізму забезпечення бюджетної безпеки. Вважаємо, що механізм забезпечення бюджетної безпеки – це система організаційних, фінансових, інституційних та правових заходів впливу, спрямованих на захист національних економічних інтересів, своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз бюджетній безпеці.

Основою механізму забезпечення бюджетної безпеки є система національних інтересів. На думку В. Сенчагова, національні інтереси – це

сукупність доленосних інтересів народів, що населяють певну країну і визначають місце і роль країни в світі. Він вважає, що безперспективно замінити національні інтереси іншими категоріями, такими як пріоритети, завдання. Саме з національними інтересами пов'язані загрози і виклики. Причому важливо класифікувати національні інтереси, а також враховувати інтереси країни в широкому геополітичному, економічному і соціально-культурному просторі [3].

Загрози і виклики можуть бути тільки в контексті національних інтересів країни, її збереження і розвитку. На відміну від показників, індикатори мають сигнальні функції, тобто вони більш чутливі до внутрішніх і зовнішніх чинників. Важливу роль мають порогові значення, тобто межа, яка відокремлює небезпечний стан економіки від безпечного. Вагомою є оцінка безпеки на основі зіставлення фактичного і прогнозного станів індикаторів з їх пороговим значенням [3].

Отже, обґрунтовано, що забезпечення бюджетної безпеки є комплексом заходів державних органів влади та органів місцевого самоврядування щодо виконання бюджетного процесу, що реалізуються системою фінансових інститутів, у відповідності з нормативними актами і за встановленими принципами. Система бюджетної безпеки передбачає формування механізму її забезпечення. Запропоновано методичний підхід до формування механізму забезпечення бюджетної безпеки на основі трьохмірної її організаційно-економічної основи, яка обумовлена характеристикою об'єкта безпеки, тобто статичністю, динамічністю і реальністю стану бюджетної системи.

Список використаних джерел

1. Власюк О. С. Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання / О. С. Власюк. – К. : ДННУ «Академія фін. управління», 2011. – 474 с.
2. Маргасова В. Г. Теоретико-методологічні основи забезпечення економічної безпеки регіону / В.Г. Маргасова // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №10(124). – С. 186-194.
3. Сенчагов В. Стратегические цели и механизм обеспечения экономической безопасности / В. Сенчагов // Проблемы теории и практики управления. – 2009. – № 03. – С. 18-23.
4. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин України / Луніна І. О. – К. : Наукова думка, 2006. – 432 с.
5. Павлюк К. В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України : [моногр.] / Павлюк К. В. – К. : НДФІ, 2006. – 584 с.
6. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua/ – Назва з екрана
7. Сахирова Н.П. Взаимодействие механизмов страхования и экономической безопасности функционирующих систем // Финансы. – 2010. – № 10. – С. 55–58.